

Otázky k odpovědnosti managementu

Autor: Jaroslava Ignáciková, advokátka v Ambruz & Dark Deloitte Legal
Publikováno v titulu Právní rádce – březen 2015

Rekodifikace přinesla posílení odpovědnosti statutárních orgánů. Co byste k tomuto tématu měli vědět, přinášíme formou otázek a odpovědí.

Zpřísnily NOZ a ZOK odpovědnost členů představenstev či dozorčích rad za nesprávná rozhodnutí?

Nová právní úprava zavádí zpřísnění povinností a možných dopadů pro členy orgánů, a to zejména při úpadku.

Když se společnost dostane do úpadku, může insolvenční správce vyzvat členy statutárního orgánu k tomu, aby vydali prospěch získaný ze smlouvy o výkonu funkce, jakož i jakýkoli jiný prospěch, který obdrželi od společnosti, a to až za období dvou let před právní mocí soudního rozhodnutí o úpadku. Tato možnost se insolvenčnímu správci nabízí v situaci, kdy členové statutárního orgánu věděli nebo mohli vědět, že společnosti hrozí úpadek, a neučinili všechny rozumné kroky k jeho odvrácení (například evidentně dále zatěžovali majetek společnosti, uváděli věřitele v omyl, nesvolali valnou hromadu apod.).

Odpovědnost člena orgánu je dále posílena tak, že plnění podle smlouvy o výkonu funkce se neposkytne, pokud výkon funkce přispěje k nepříznivému hospodářskému výsledku, ledaže by orgán schvalující smlouvu o výkonu funkce rozhodl jinak. Zákon však blíže nedefinuje, co se rozumí pod pojmem „nepříznivý hospodářský výsledek“, vysvětlení nám přinese až soudní praxe.

Zásadním posunem je také zavedení možnosti soudu rozhodnout, že člen statutárního orgánu ručí za splnění veškerých povinností společnosti. Je tomu tak v situaci, kdy se společnost dostala do úpadku a člen či bývalý člen orgánu o hrozícím úpadku věděl nebo měl vědět, ale neučinil kroky k jeho odvrácení. Podle původní právní úpravy sice existovalo ručení člena orgánu za závazky společnosti, pokud se dostala do platební neschopnosti nebo zastavila platby, ale pouze do výše škody, kterou člen orgánu způsobil porušením svých povinností. Podle současné právní úpravy tedy soud rozhodující o ručení člena orgánu nemusí zjišťovat konkrétní výši škody a kdo přesně je za ni odpovědný, jako tomu bylo před 1. lednem 2014.

Průlomem je i možnost vyloučení z funkce. Předně je to možné v průběhu insolvence, kdy insolvenční soud rozhodne, že člen statutárního orgánu nesmí vykonávat obdobnou funkci v jakékoli další společnosti po dobu tří let. Soudy však mají možnost využít institutu „vyloučení“ i mimo insolvenční řízení. Pokud statutární orgán v posledních třech letech závažně porušoval péči řádného hospodáře, může mu soud zakázat výkon funkce i bez návrhu. Pokud by vyloučený člen zákaz vykonávat funkci ignoroval, automaticky bude během tohoto období ručit za splnění všech povinností společnosti, které v této době vznikly jeho přičiněním.

Jaká rizika nese osoba v představenstvu či dozorčí radě státem vlastněné společnosti?

Vyvozování odpovědnosti konkrétních jedinců už funguje. V řadě případů již soudy konstatovaly odpovědnost statutárních orgánů za škodu, i když se ne vždy jednalo o mediálně projednávané kauzy. Nejvyšší soud např. v roce 2005 judikoval, že nemůže-li investiční společnost uhradit škodu, kterou způsobil porušením povinností členů svého představenstva vůči podílníkům pro nedostatek majetku, vzniká členům představenstva

povinnost uhradit pohledávky podílníků za společností z titulu svého ručení za tyto závazky. V dalším rozhodnutí z roku 2008 trestní senát Nejvyššího soudu v rámci trestního řízení posoudil i náhradu škody podle předpisů občanského práva. Obviněnému uložil povinnost k náhradě škody, která byla v trestním řízení prokázána, vůči věřiteli společnosti, v níž byl jednatelem.

Přetrvávajícím problémem v ČR je, že soudní spory jsou vleklé, a než dojde k vydání pravomocného a konečného verdiktu o odpovědnosti člena orgánu společnosti, uplyne několik let. Během této doby se odpovědní veškerého svého majetku, ze kterého by potenciálně mohli škodu zaplatit, zbaví. I přes to, že se věřitel může dovolávat, aby jednání dlužníka učiněná za posledních pět let v úmyslu zkrátit věřitele, byl-li takový úmysl druhé straně znám, byla soudem prohlášena za právně neúčinná vůči věřiteli, naděje poškozeného, resp. věřitele na úhradu škody je mizivá.

Velkým rizikům mohou v budoucnu čelit nikoliv pouze ty statutární či dozorčí orgány, které úmyslně poškozují společnosti, a páchají tak trestnou činnost, ale též takové, které vědomě nic takového nezamýšlejí, nicméně z důvodu neinformovanosti a neodpovědného přístupu ke své funkci (včetně členství v dozorčí radě) poškození společnosti způsobí či mu nezamezí.

Vybavujete si případ odpovědnosti konkrétní osoby?

Historicky se takové případy vyskytly, a to jak v judikatuře, tak i mediálně známých kauzách. Někdy totiž až nyní dochází k odsouzení osob za trestné činy, které byly spáchány před deseti nebo dvaceti lety. Typicky se jedná o případy tunelování firem v 90. letech po kuponové privatizaci. V současné době se dále řeší případy korupčních kauz, časté jsou i různé typy podvodů, např. dotačních.

Jaká rizika nese osoba v představenstvu či dozorčí radě?

Rizika z právního pohledu jsou u státních a soukromých firem v podstatě stejná a jsou jak soukromoprávní, tak i trestněprávní. Ze soukromoprávního hlediska mají členové orgánů společností povinnost při výkonu své funkce jednat s péčí řádného hospodáře. Nový občanský zákoník vymezuje tuto péči třemi definičními znaky. Funkce musí být vykonávána s:

- nezbytnou loajalitou
- potřebnými znalostmi
- pečlivostí.

Péči řádného hospodáře poruší ten, kdo již při přijetí funkce nebo v průběhu jejího výkonu musel zjistit, že jí není schopen. V případě sporu by důsledkem pro takového člena byla odpovědnost za škodu, kterou společnosti způsobil svou nedbalostí, například uzavřením zcela nevýhodné smlouvy.

Pokud jde o trestněprávní hledisko, členové statutárních i dozorčích orgánů si mnohdy neuvědomují, že porušením péče řádného hospodáře se vystavují i riziku spáchání trestného činu porušení povinností při správě cizího majetku. I když je to jen jeden z možných trestných činů, patří mezi nejfrekventovanější. Lze jej spáchat úmyslně, ale i z nedbalosti, takže cílí i na ty členy orgánů, kteří sice škodu společnosti úmyslně nepůsobí, nicméně hrubě porušují povinnost jednat s péčí řádného hospodáře, své funkci se dostatečně nevěnují, o společnost nepečují a svou nečinností jí způsobují újmu alespoň ve výši 25 000 Kč.

Toho se však nemusí dopustit pouze člen statutárního orgánu, ale i jakýkoliv zaměstnanec, jemuž byla ve společnosti svěřena povinnost pečovat o majetek společnosti (firemní automobil, počítač, pokladna atd.). Autor:

Bude se více uplatňovat odpovědnost konkrétních zástupců i ve veřejné sféře?

Tento trend je dost znatelný už nyní, zejména z probíhajících korupčních kauz společností vlastněných státem apod. Při jakékoliv změně politické reprezentace lze očekávat změnu

vedení ve státem vlastněných korporacích a prošetřování hospodaření jejich bývalých představitelů. Noví členové orgánů mají de facto povinnost zkoumat, jak bylo hospodařeno před nimi, a v případě, že je zjištěna škoda, mají povinnost domáhat se jejího nahrazení, jinak budou za nenahrazení škody sami odpovědní.

Jak v praxi funguje pravidlo podnikatelského úsudku?

Toto pravidlo slouží osobám v pozici členů orgánu společnosti, které nesou určité podnikatelské riziko. Aby mohly ochrany tohoto principu využít, musí při svém rozhodování jednat informovaně a v obhajitelném zájmu společnosti, a pak požívají ochrany, i když jejich jednání nepřinese očekávané pozitivní výsledky nebo je společnosti způsobena újma. Neodpovídají tedy za výsledek činnosti, při které nesou podnikatelské riziko, ale za to, jakým způsobem svou funkci vykonávají. Jednání statutárního orgánu, které však není učiněno s nezbytnou loajalitou, nebude za žádných okolností požívat ochrany pravidla podnikatelského úsudku. Tento princip se použije jak na členy statutárních orgánů, tak i na členy kontrolních orgánů a prokuristy.

V praxi se může jednat například o následující situaci – statutární orgán bude posuzovat investici do nového projektu. V rámci posouzení by si měl získat dostatek relevantních podkladů, případně i odborných posudků tak, aby jednal informovaně. Na základě informovaného posouzení dojde k odsouhlasení projektu. O několik let později se ukáže, že investice byla ztrátová a že vedla ke zhoršení hospodářské situace společnosti, nebo v extrémním případě až k jejímu úpadku. V případě sporu, zda orgán a jeho členové jednali s péčí řádného hospodáře, by tito členové měli být schopni prokázat, že při posuzování projektu měli dostatek informací v tom čase dostupných a že investicí sledovali zájem pečovat o majetek společnosti a v maximální možné míře jej rozmnožovat. Může se stát, že i přes veškerou obezřetnost bude určitým jednáním statutárního orgánu společnosti způsobena újma. Pokud členové orgánu prokážou, že jednali s péčí řádného hospodáře, nebudou za tuto škodu s přihlédnutím k pravidlu podnikatelského úsudku odpovědní.